

Engleska u vrijeme Ratova ruža

Komar, Mihaela

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:803672>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti

Mihaela Komar

Engleska u vrijeme Ratova ruža

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta
Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, viša asistentica

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest/Katedra za svjetsku povijest i pomoćne povijesne predmete

Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Povijesti

Mihaela Komar

Engleska u vrijeme Ratova ruža

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje povijest, znanstvena
grana hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, viša asistentica

Osijek, 2016.

Sažetak

Nakon dugotrajnih borbi između Engleza i Francuza za francusko prijestolje tijekom Stogodišnjeg rata, u kasnosrednjovjekovnoj Engleskoj uslijedili su novi sukobi, ovoga puta među Englezima za vlastito prijestolje. Naime naziv Ratovi ruža odnosi se na građanski rat u Engleskoj, odnosno niz isprekidanih sukoba koji su trajali od 1455. do 1487. godine. Smrću kralja Edvarda III. 1377. godine ostalo je neriješeno pitanje legitimnoga nasljednika engleskog prijestolja na koje su pravo polagali pripadnici dinastija Lancaster i York. Simbolika ruža odnosi se na grbove spomenutih dinastija, budući da se u grbu Yorka nalazila bijela ruža, a kasnije je u puku nastala priča da se u grbu Lancastera nalazila crvena ruža. Sredinom 15. stoljeća, tijekom vladavine duševno bolesnog kralja Henrika VI. Lancastera, razmirice između kraljevskih obitelji i njihovih pristaša prerasle su u otvoreni sukob i borbu za moć. Prekinuvši niz vladavine triju kraljeva iz dinastije Lancaster, na prijestolje se 1461. godine popela dinastija York s kraljem Edvardom IV., no ratovi tada nisu završili. Štoviše, razdori su nastavljeni čak i unutar pojedinih kraljevskih kuća. Ratovi ruža okončani su tek dolaskom na vlast Henrika VII. Tudora, lancasterskog potomka koji je ujedinio crvenu i bijelu ružu, odnosno kraljevske kuće Lancaster i York oženivši se Elizabetom od Yorka, i osnovao novu dinastiju Tudor što je simbolično označilo kraj ratova i završetak srednjega vijeka u Engleskoj.

Ključne riječi: *Engleska, Ratovi ruža, Lancaster, York*

Sadržaj

Uvod	5
1. Dolazak dinastije Lancaster na vlast	6
2. Kraljevi Henrik IV. (1399.-1413.) i Henrik V. (1413.-1422.) Lancaster	8
3. Vladavina Henrika VI. Lancastera (1422.-1461.) – početak sukoba	9
4. Izbijanje Ratova ruža.....	11
5. Sukobi s vojvodom Rikardom od Yorka.....	13
6. Uspon i vladavina Edvarda IV. Yorka (1461.-1483.)	14
7. Kralj Rikard III. York (1483.-1485.).....	17
8. Ujedinjenje dinastija i kraj Ratova ruža	18
9. Kralj Henrik VII. Tudor (1485.-1509.)	19
10. Socijalno stanje tijekom Ratova ruža	20
11. Nova monarhija?	22
12. Zaključak	24
13. Literatura	25

Uvod

Rad se bavi prikazom kasnosrednjovjekovne Engleske koju su nakon Stogodišnjeg rata oslabili Ratovi ruža koji su ubrzo uslijedili (1455.-1487.). Na samom početku prikazuje se dolazak dinastije Lancaster na vlast državnim udarom te slijedi poglavlje o dvama kraljevima iz dinastije Lancaster, Henriku IV. i Henriku V., koji su njegovali dobre odnose s Parlamentom zahvaljujući kojem su i dospjeli na prijestolje. Nadalje se prikazuje vladavina kralja Henrika VI. Lancastera tijekom koje je, porazom Engleza, konačno završen Stogodišnji rat. Dalje se opisuju početne razmirice u borbi za prijestolje između dinastija Lancaster i York, koje će se nakon ubojstva Williama od Suffolka i Cadeova ustanka rasplamsati u otvoreni građanski rat dviju ruža. Nakon toga slijede poglavlja o krizi vladavine kralja Henrika VI. i prvom sukobu između dinastija, odnosno konačnom izbijanju rata 1455. godine kada je vojvoda Rikard od Yorka porazio kraljicu Margaretu Anžuvinsku i pristaše kuće Lancaster. U nastavku se prikazuje postupno preuzimanje nasljedstva Rikarda od Yorka te preokret u dugom građanskom ratu koji je nastupio nakon njegove smrti, kad je 1461. godine vlast preuzeo njegov sin Edvard IV. York. Opisuje se njegovo vješto obračunavanje s protivnicima, Rikardom od Warwicka, Henrikom VI. i njegovim sinom te Georgeom od Clarencea, i uspostava reda u zemlji, ali i prerana smrt zbog koje je nasljedstvo ostavljeno u rukama maloljetnih sinova. Tu situaciju vješto je iskoristio njihov stric Rikard III., novi engleski kralj, čija se vladavina prikazuje u kratkim crtama. Nakon toga opisan je konačan završetak sukoba, odnosno ubojstvo Rikarda III. te pretendenata na prijestolje Simnela i Warbecka, pod kraljem Henrikom VII. Tudorom, ujediniteljem dviju ruža i kraljevskih kuća. Na kraju rada prikazuje se socijalno stanje u Engleskoj tijekom građanskoga rata i razmatra smanjenje uloge plemstva i Parlamenta te povećanje kraljevske autonomije tijekom vladavine yorksista i Henrika VII. Tudora.

1. Dolazak dinastije Lancaster na vlast

Povijest Engleske između 1370. i 1480. godine obilježena je ratovima i uništavanjima, ali to je istodobno bilo i razdoblje konsolidacije engleske, kao i francuske, monarhije u kojem se stvaraju dvije unitarne protunacionalne države. Naime u tom su razdoblju Engleska i Francuska vodile Stogodišnji rat koji je s prekidima trajao od 1337. do 1453. godine, a izbio je zbog pitanja nasljedstva francuskoga prijestolja na koje su pravo polagali engleski kralj Edvard III. (1327.-1377.) i francuski kralj Filip VI. (1328.-1350.). Iako je Edvard III. posjedovao snažniju vojsku od francuske, u početku je priznao Filipa VI. za francuskoga kralja jer se još uvijek morao učvrstiti na prijestolju. Nakon nekoliko godina odlučio je iskoristiti Flandrijce, koji su bili sve nezadovoljniji zbog smanjivanja autonomije od strane francuskih vladara, za osvajanje francuskoga prijestolja. Flandrijci su pristali priznati Edvarda III. za svoga vladara ako se on proglasi francuskim kraljem, što je i učinio. Nakon tog čina Filip VI. zaplijenio je sve engleske posjede na području Francuske čime je otvoreno započeo rat.¹

Postupno se u objema zemljama autoritet krune uspio nametnuti feudalcima oduzevši im moć i političke funkcije, a kralj je počeo zastupati interese građanstva koje je tijekom 15. stoljeća postalo vladajući sloj. Još u prethodnom stoljeću građanstvo je osiguralo svoju ekonomsku afirmaciju, no nedostajalo je reda i sigurnosti koji su se mogli ostvariti samo jačanjem središnje vlasti koja bi slabila utjecaj plemićkoga staleža. Kraljevska vlast tada je postala apsolutna i sve je lakše ograničavala stare autonomije i povlastice plemića. Da bi se stvorile nove državne strukture, zemlja je morala proći kroz tešku krizu u kojoj su plemići poraženi u nizu nacionalnih i građanskih ratova – a upravo takvi bili su u Engleskoj Stogodišnji rat i Ratovi ruža koji su uslijedili.²

Tijekom Stogodišnjeg rata nijedna strana nije imala snage za okončanje sukoba vojnim putem, stoga je gospodarsko i političko stanje unutar zemalja bilo mnogo važnije od djelovanja vojski. Nakon engleskog osvajanja Calaisa i pobjede u bitci kod Poitiersa 1356. godine, rat je nakratko zaustavljen primirjem u Calaisu 1360. godine. Tada se Edvard III. odrekao prava na francusko prijestolje, a zauzvrat mu je priznata vlast nad Akvitanijom, Calaisom i Ponthieuom. Novi francuski kralj Karlo V. (1364.-1380.) u Akvitaniji je poticao pobune protiv Engleza koje su prouzročile obnovu rata 1369. godine. No Francuzi nisu previše ulazili u otvorene sukobe sve do sljedećega primirja 1375. godine prema kojem su Englezima od posjeda u Francuskoj ostali samo Calais i Bordeaux.³

¹ Ivo Goldstein, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb, 2006., str. 402.-403.

² Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Europapress holding, Zagreb, 2007., str. 523.-524.

³ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 404.-405.

U Engleskoj je 1377. godine umro kralj Edvard III. nakon sloma francuskih osvajanja i dovođenja zemlje u tešku financijsku situaciju. Novi kralj Rikard II. (1377.-1399.), vojvoda od Lancastera i unuk Edvarda III., morao je najprije suzbiti ustanak lolarda, vjerske skupine koja je slijedila učenja teologa i crkvenog reformatora Johna Wycliffea, a zatim krenuti u pohod protiv Škotske, francuske saveznice koja je napadala sjeverne krajeve zemlje. Pohod je završio neuspješno, što je bio poticaj za pobunu plemićima isključenima iz vlade kojima su se pridružili i najvažniji crkvenjaci (nezadovoljni presporim antilolardskim akcijama). Plemići i crkvenjaci pokušali su ograničiti kraljevsku vlast kontrolom troškova, no prema kraljevoj naredbi najviši suci Kraljevstva tu su akciju prozvali nelegalnom pa su plemići podigli ustanak protiv kraljevih savjetnika i ministara. Došavši naoružani u London, nametnuli su sazivanje „nemilosrdnog parlamenta“ koji je protjerao sve one koji su podržavali kralja, ali on je već nakon godinu dana vratio moć, iako time sukob između kralja i plemića nije završen. Na kraju krajeva, i dalje je važno pitanje bio rat s Francuskom koji je engleskim plemićima predstavljao unosan posao i neku vrstu stalne pljačke.⁴

Kralj Rikard II. potpisao je mir s Francuskom, oženio se kćeri francuskoga kralja Karla VI. Isabellom Valois, eliminirao vođe oporbe i počeo vladati apsolutistički. Osim toga, htio je prisvojiti i dobra svoga bratića Henrika Bolingbrokea, vojvode od Lancastera, i otjerao ga u progonstvo. Bolingbroke se 1399. godine vratio u Englesku i nagodio s vojvodom od Yorka, koji je čuvao kraljevstvo dok je Rikard II. bio u pohodu u Irskoj, te prevario bratića zatvorivši ga u Londonsku tvrđavu. Ondje ga je natjerao da potpiše abdikaciju, a lordovi i članovi Donjeg doma tada su ga formalno svrgnuli i proglasili Bolingbrokea kraljem.⁵

Henrik Bolingbroke bio je pozvan na prazno prijestolje uglavnom zbog odluke Parlamenta, a samo djelomično na temelju nasljednog prava. Nakon državnoga udara povećala se i učvrstila vlast obaju domova Parlamenta jer su svrgnuli kralja, ali i izabrali novoga. Općenito su kraljevi iz dinastije Lancaster vladali prema odlukama Parlamenta pa su se tijekom njihove vladavine vlast i povlastice obaju domova morale poštovati, a utjecaj Parlamenta neprestano se povećavao.⁶ „Našavši se pred prevratničkim ili nestalnim vladarima, Donji dom, jedina stalna vlast na širokoj narodnoj osnovi, stekao je silom prilika ulogu potpunog gospodara situacije. Vladari, kojima se moglo osporavati pravo na taj naslov, mogli su od Parlamenta tražiti samo povjerenje i potporu.“⁷ Dakle početkom 15. stoljeća središnja vlast formalno je smanjena i može se reći da je Donji dom

⁴ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 524.-526.

⁵ Isto, str. 527.

⁶ George Macaulay Trevelyan, *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 272.

⁷ Andre Maurois, *Povijest engleske politike*, Politička biblioteka, Zagreb, 1940., str. 192.

gotovo postao glavno zakonodavno tijelo jer su se pri donošenju zakona u obzir morale uzeti njegove peticije, čime su bile onemogućene neželjene promjene. Apsolutna moć krune bila je umanjena „jer je počivala na negativnom pravnom ograničenju koje su predstavljala prava njezinih podanika“ i koje je kralj prilikom krunidbe obećao poštovati.⁸

2. Kraljevi Henrik IV. (1399.-1413.) i Henrik V. (1413.-1422.) Lancaster

Henrik Bolingbroke državnim je udarom postao kralj Henrik IV. Njegovim dolaskom na vlast prekinuta je vladavina Plantageneta te započinje vladavina dinastije Lancaster. Važno je napomenuti da je Henrik IV. zapravo bio marioneta onih koji su ga postavili na prijestolje upravo zbog načina na koji je došao na vlast. Svrgnuće pa i skorašnja smrt Rikarda II. 1400. godine potaknuli su sumnje oko legitimnosti njegove vladavine koja nije bila laka, budući da su ga mnogi smatrali uzurpatorom. Kroničar Adam iz Uska navodi da je „sveto ulje koje je korišteno prilikom kraljeve krunidbe izazvalo u njegovoj kosi uši kojih se nije mogao riješiti“, a taj je događaj protumačio kao zlokobno znamenje.⁹

Tijekom vladavine uspješno je svladao ustanak u Walesu i krenuo u novi pohod protiv Škota koji su se tada povezali s kućom Percy. Poraz pobunjenika ponovno je pokrenuo urotničku akciju te su se protivnici okupili oko legitimnog nasljednika iz dinastije Plantagenet – Edmunda Mortimera, a pristizala im je i francuska pomoć. Međutim, akciju je ometao građanski rat između Armagnaca i Burgundana (kojima je pomagao kralj Henrik IV.). Osim toga, kralj je morao davati povlastice i parlamentarcima, a kraj njegove vladavine obilježila je nemogućnost uspostave ravnoteže između lordova, članova Donjeg doma i predstavnika klera. Usprkos svemu, njegov najvažniji problem ipak je bio konsolidacija dinastije Lancaster, a s njom se morao suočiti i njegov sin Henrik V.¹⁰

Henrik V. bio je najstariji sin Henrika IV. koji preuzima glavnu ulogu u sukobima tijekom očeve vladavine, i u Engleskoj i u Walesu. Kako bi se zaboravio očev državni udar i osiguralo prijestolje, tj. stekla sigurnost za problematična dinastička prava, kralj je morao osvojiti potpunu naklonost crkvenjaka i zadovoljiti plemiće novom ofenzivom u Francuskoj. Uspio je ispuniti obje zadaće – bio je odan Crkvi i potpuno iskorijenio lolardski pokret te zadovoljio pohlepu plemića krenuvši u protufrancuski rat.¹¹ Dakle, umjesto promicanja engleskih interesa u Škotskoj i Irskoj, Henrik V. više se posvetio osvajanju dijelova Francuske koji su Sporazumom u Brétignyju priznati

⁸ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 532.

⁹ Asa Briggs, *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003., str. 93.

¹⁰ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 528.

¹¹ Isto, str. 529.

kao područja pod vlašću Edvarda III. Godine 1415. napao je Normandiju i zauzeo luku Harfleur, a potom krenuo na kopneni pohod do Calaisa. Iako ga je francuska vojska pokušala zaustaviti kod Azincourta, engleski su strijelci pobijedili znatno nadmoćnije Francuze. Nakon tog pohoda i odbijanja Francuza Henrik V. postao je vrlo popularan u Engleskoj, a ratovanje je nastavio zauzimanjem Normandije (1417.-1419.), nakon čega je pokušao obnoviti polaganje prava na francusko prijestolje.¹²

Budući da su Francuzi bili pogođeni građanskim ratom, 1419. godine Filip III. Dobri, vojvoda od Burgundije, pridružio se Henriku V. Njihovim savezništvom francuskom je dvoru nametnut Sporazum iz Troyesa (1420.) kojim je francuski kralj Karlo VI. priznao Henrika V. za svoga regenta, a zatim i nasljednika Francuskog Kraljevstva kojim je trebao vladati zajedno s Filipom Dobrim. Iste se godine Henrik V. zaručio s Katarinom Valois, kćeri Karla VI., kako bi učvrstio svoju poziciju budućeg francuskog kralja. No već 1422. godine preminuo je u blizini Pariza ostavivši sporno nasljedstvo sinu Henriku VI. Parlament je izražavao nezadovoljstvo odnosom između dviju kruna i želio osigurati da Henrik VI. nikad ne uspije vladati kao kralj Francuske.¹³ Henrik V. srednjovjekovne engleske kraljeve doveo je do vrhunca slave. Bio je uspješan vojskovođa, razvijao dobre odnose s plemstvom i svećenstvom, radio na obnovi javnoga poretka te se istaknuo kao vođa Parlamenta s kojim je imao znatno manje problema od oca. Osim toga, promicao je engleski osjećaj identiteta naglašavajući englesku povijest te šireći kult engleskih svetaca i službenu uporabu engleskoga jezika, što nije bilo u skladu s njegovim ambicijama u Francuskoj.¹⁴

3. Vladavina Henrika VI. Lancastera (1422.-1461.) – početak sukoba

Smrću Henrika V. prijestolje je naslijedio njegov sin Henrik VI., star samo 9 mjeseci, koji je nakon smrti djeda Karla VI. 1422. godine proglašen i kraljem Francuske. Njegovi su tutori bili Henrik Beaufort, winchesterski biskup, Thomas Beaufort, vojvoda od Exetera, i Rikard Neville, grof od Warwicka. Pored kralja, regenti za Englesku i Francusku bila su braća pokojnoga kralja Henrika V. – Ivan, vojvoda od Bedforda, koji je postao regent u Francuskoj te želio održati kraljev uspjeh i poraziti rodaka Karla VII., sina pokojnoga kralja Karla VI., i Humprey, vojvoda od Glouceстера, koji je preuzeo titulu zaštitnika Engleske. Ivan od Bedforda i Humprey od Glouceстера nastojali su provoditi politiku Henrika V., a Beauforti su namjeravali i dalje raditi na

¹² Jeremy Black, *Povijest Britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 96.

¹³ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 529.-531.

¹⁴ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 97.

diplomatskim odnosima.¹⁵ Englezi su postigli važne ratne uspjehe pobijedivši Francuze i u bitci kod Verneuila 1424. godine. Međutim, ponovno je počeo jačati francuski otpor, a vojska je pod vodstvom Ivane Orleanske 1429. godine razbila englesku opsadu utvrde Orléansa nakon čega je Karlo VII. okrunjen u Reimsu. Kao protuodgovor, Henrik VI. okrunjen je 1430. godine u Parizu.¹⁶

Bez obzira na uspjehe, vojna se ravnoteža promijenila – engleski su pohodi počeli nailaziti na probleme pa je u zemlji ojačalo protivljenje ratu, javljali su se strahovi od prevelikih troškova ratovanja i mogućeg zapostavljanja zemlje zbog kraljevskih posjeda i interesa u Francuskoj, a i tamošnji saveznici počeli su oklijevati. Savez s Englezima postao je nepopularan čak i u Burgundiji jer se ispostavilo da Englezi nisu samo željeli pomoći Burgundanima, nego i izgraditi vlastitu moć.¹⁷ Iako su Burgundani predali Ivanu Orleansku i omogućili Englezima nadzor nad Parizom, 1435. godine okrenuli su leđa Henriku VI. pa već sljedeće godine Engleska gubi Pariz. Nakon smrti Ivana od Bedforda 1435. godine Englezi više nisu imali kvalitetnog vojskovođu pa su ih Francuzi počeli pobijedivati i 1447. godine izgubljen je Maine, a uskoro su i Normandija i Gaskonja (1449.-1451.) pale u ruke Karlove vojske. Zahvaljujući dobrome topništvu Francuzi su pobijedili u bitci kod Formignya 1450. godine, a ubrzo i kod Castillona 1453. godine, čime je Francuska konačno bila izgubljena. U engleskom posjedu ostao je samo Calais i to do 1558. godine, a od prava na francusko prijestolje odustali su Englezi tek za vrijeme vladavine Georgea III. (1760.-1820.). Nakon poraza 1453. godine Engleska ima sve izoliraniji karakter što će uvelike utjecati na kasnije unutarnje i vanjske događaje, a „završetkom Stogodišnjega rata ostali su joj samo Calais i građanski rat kojega se dugo neće osloboditi“.¹⁸

Karlo VII. priveo je Stogodišnji rat kraju pobjedom, a za to je velikim dijelom bilo zaslužno i loše unutarnje stanje u Engleskoj. „Četiri desetljeća vladavine Henrika VI. bila su obilježena potpunim raspadom aristokratske, parlamentarne vladavine i početkom Ratova dviju ruža, zadnje velike feudalne borbe za vlast.“¹⁹ U to su vrijeme engleski velikaši silno ojačali, a bogatili su se od uzgoja ovaca, zatim prihodima i posjedima darovanim od kralja u zamjenu za potporu te ratnim plijenom iz Francuske. Osim toga, povratkom postrojbi iz Francuske počeo se raspadati javni red i mir. Naime povratkom posada i vojske Engleska je opet bila prepuna vitezova i strijelaca koji su navikli na rat, pljačku i slobodu. Zapravo, može se reći da su se tijekom cijelog Stogodišnjeg rata

¹⁵ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 532.

¹⁶ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 97.

¹⁷ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 411.

¹⁸ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 98.

¹⁹ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 414.

u Engleskoj uobičajili bezakonje i nasilje. Dapače, razbuktavanje bezvlašća dodatno je potaknuto činjenicom da je kralj Henrik VI. 1453. godine duševno obolio, baš poput djeda Karla VI.²⁰

Prije izbijanja otvorenog sukoba između najvažnijih predstavnika dinastija Lancaster i York, u krizu su bile uključene dvije suprotstavljene strane – jedna je priželjkivala mir, a druga nova ratna osvajanja. Valja napomenuti da su se tijekom kraljeve maloljetnosti često vodile borbe za prevlast među plemstvom, no teže sukobe sprječavao je Ivan od Bedforda. Njegovom je smrću pacifistička frakcija Beauforta dobila premoć i dogovorila brak mladoga kralja s Margaretom Anžuvinskom koji nije bio dobro prihvaćen u zemlji. Pored toga, Beauforti su organizirali ubojstvo Humpreya od Glouceстера, potičući na taj način uspon stranke yorksista koja je bila sklona Rikardu Plantagenetu, vojvodi od Yorka, dok su istovremeno dobivali i potporu Donjeg doma.²¹ Odanost kući Lancaster tada je postala vrlo upitna te kralj nije sa sigurnošću mogao računati na potporu većine u slučaju izbijanja pobune. Sukobi su ubrzo prerasli u pravi građanski rat između dviju stranki – jednu je vodila kraljica Margareta Anžuvinska sa svojim miljenicima, a drugu Rikard od Yorka koji je također bio kraljevskoga podrijetla.²² Rikard od Yorka bio je veteran rata u Francuskoj kojega su smatrali mogućim protivnikom kralja Henrika VI. Godine 1449. sa suprugom Cecilij Neville stigao je u Irsku gdje je imenovan na dužnost, a iste su godine dobili sina Georgea, vojvodu od Clarencea. Prije nego što je 1450. godine otišao iz Irske, Rikard od Yorka tu je zemlju čvrsto povezao s dinastijom York, a ta će veza potrajati više od 40 godina.²³

4. Izbijanje Ratova ruža

Prije svega, valja naglasiti da naziv Ratovi ruža može zavarati. Naime „crvena lancasterska“ i „bijela yorksistička“ ruža nisu bile jedini simboli koji su se koristili, a i borba za krunu između obitelji Lancaster i York bio je samo jedan u nizu sukoba toga razdoblja. Zapravo se bijela ruža nalazila u grbu Yorka, a u puku je uskoro nastala priča da je crvena ruža simbol Lancastera.²⁴ Kad su otvoreno izbili Ratovi ruža nije se radilo o nekom klasnom interesu između dinastija Lancaster i York ili političkim ciljevima plemića, već o sukobima između obitelji koje su bile u srodstvu s kraljevskom kućom i borile se za vlast i bogatstvo. Bio je to rezultat politike Edvarda III. koji je svoju djecu poženio s nasljednicima najmoćnijih plemića kako bi ojačao obitelj. Tako su se ogromna zemlja i bogatstvo našli u vlasništvu maloga broja ljudi koji su bili

²⁰ G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 275.

²¹ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 531.

²² I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 415.

²³ Francis Xavier Martin, Theodore William Moody, *Povijest Irske*, Grapa, Zagreb, 2003., str. 127.-128.

²⁴ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 415.

povezani s kraljevskom obitelji. Umjesto željenoga jačanja kraljevskog položaja, s vremenom je ta politika samo jače koncentrirala oporbu.²⁵

Važno je napomenuti i to da nemiri nisu započeli 1455. godine kad je Rikard od Yorka u bitci kod St. Albansa napao plemiće bliske kralju Henriku VI. i Margareti Anžuvinskoj, već pet godina ranije kad je glavni ministar William, vojvoda od Suffolka, ubijen na brodu u Engleskom kanalu nakon što je u Parlamentu optužen za političke i vojne poraze te prognan.²⁶ William od Suffolka bio je miljenik dvora i predvodnik skupine koja je od 1445. godine kontrolirala kralja, ali veoma nepopularan u narodu zato što je monopolizirao kraljevo pokroviteljstvo. Na putu u Calais njegovu je lađu zaustavio nepoznati brod na koji je odveden te mu je bez osude odrubljena glava, a njegovo je ubojstvo bilo signal za Cadeov ustanak. Spomenuta dva događaja odražavala su krizu u kojoj se već dugo nalazila vladavina Henrika VI.²⁷

Godine 1450. pod vodstvom Jacka Cadea, koji je tvrdio da je rođak Rikarda od Yorka, izbio je seljački ustanak u općinama grofovije Kenta. U *Proglasu žalbi i zahtjeva naroda Kenta* izneseni su najvažniji zahtjevi pobunjenika, a glavne su se optužbe odnosile na loše ljude u kraljevu Savjetu, loše vođenje Stogodišnjeg rata (od kojega je Kent imao koristi) te na pripremanje izbora. Naime ustanici su zahtijevali da se u Savjet uključi Rikard od Yorka sa svojom strankom, a Suffolkovi bi pristaše trebali biti isključeni.²⁸ Cade je, iako se više oslanjao na niže plemstvo i vitezove nego na seljake, tražio i ukidanje *Zakona o trudbenicima* i vraćanje kralju kraljevske zemlje koja je bila podijeljena feudalcima. Svi zahtjevi ustanika bili su odbijeni, a prije suzbijanja pobune ustanici su porazili kraljevsku vojsku kod Sevenoaksa. Zatim su uspjeli prodrijeti u London te pogubili lorda rizničara i smaknuli ostale omražene dužnosnike, no ubrzo su rastjerani, a vođa Cade ubijen. Nakon sudskog procesa poznatog pod nazivom „Žetva glava“ u Kentu su smaknuti i ostali najaktivniji sudionici.²⁹

Cadeov ustanak odražavao je opće nezadovoljstvo vladom koja je smatrana korumpiranom u domovini i neuspješnom u inozemstvu. Dakle taj se ustanak može promatrati kao prava pobuna srednjih klasa, trgovaca, seoskoga plemstva i slobodnih seljaka protiv loše vladavine visokoga plemstva, ali i kao pokušaj ispitivanja situacije Rikarda od Yorka koji je htio iskušati javno mnijenje i stvarnu snagu vlade, prema tome i kao prva faza Ratova ruža.³⁰ Do masovnih nemira došlo je i na jugu i zapadu Engleske – uključujući i ubojstvo biskupa Salisburyja te napade na

²⁵ Arthur Leslie Morton, *Istorija Engleske*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1955., str. 95.

²⁶ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 98.

²⁷ A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 197.

²⁸ A. L. Morton, *Istorija Engleske*, str. 96.

²⁹ A. Briggs, *Socijalna povijest Engleske*, str. 93.-94.

³⁰ A. L. Morton, *Istorija Engleske*, str. 96.

crkvenu imovinu u Hampshireu, Wiltshireu i Dorsetu. Povremene dinastijske borbe koje su se vodile još od stupanja Henrika IV. na vlast podijelile su aristokraciju na pristaše kuće York i kuće Lancaster i znatno oslabile monarhiju, a plemstvo je bilo spremno slijediti ljude poput Cadea budući da su kraljevi bili samo sinovi ili unuci uzurpatora.³¹ Na strani lancasteraca borili su se plemići iz škotskih i velških pograničnih pokrajina koji su predstavljali najfeudalniji dio zemlje. Yorksistima su, iako dosta neaktivno, pomagali ljudi s juga zemlje, a konačna pobjeda dinastije York zbog toga se smatra pobjedom najrazvijenijih pokrajina.³²

Sve u svemu, Henrik VI. bio je nesposoban i loš vođa, a osim toga na kraju je izgubio i razum. Nedostajalo mu je mnogo uspjeha koji su njegovim prethodnicima omogućili svladati lancasterske zahtjeve, a u Rikardu od Yorka imao je odlučnog suparnika koji je polagao pravo na nasljedstvo Edvarda III. U početku je Rikard od Yorka zatražio samo pravo regentstva umjesto bolesnoga kralja želeći na taj način spriječiti da njegova žena strankinja zavlada zemljom, a Parlament mu je regentstvo odobrio za 1453. i 1454. godinu.³³ Pristranost kralja Henrika VI. u razmiricama između plemića naštetila je njegovom ugledu pa kraljevska vlada među plemstvom nije mogla ojačati jedinstvo, stabilnost i mir, a osim toga i kraljeva je supruga bila zagovorni pristaša jedne od frakcija. Nepovjerenje među elitom pojačavalo je i nasilje koje je znalo voditi i do krvnih osveta (između kuća Beaufort i York) ili borbe za prevlast na sjeveru između Nevillea i Percyja.³⁴

5. Sukobi s vojvodom Rikardom od Yorka

Kad je Henrik VI. doživio svoj prvi napad ludila, Rikard od Yorka neočekivano je imenovan „zaštitnikom kraljevstva“, no kad se kralj nakon nekoliko mjeseci vratio u normalno stanje ponovno je ojačala dvorska stranka. Tada je Rikard od Yorka krenuo u bitku kod St. Albansa (1455.) protiv kuće Lancaster i pokorio kralja, ali mu ipak ostavio prijestolje i zadovoljio se ostvarenim privilegijama.³⁵ Postoji podatak da broj sudionika u toj bitci nije bio prevelik – naime Rikard od Yorka s 3000 vojnika porazio je oko 2000 kraljevih vojnika koje je predvodio vojvoda od Somerset (koji je također tada ubijen), a bitka je opisana kao „kratka ulična tučnjava“. Tako je službeno započeo niz sukoba koji su harali Engleskom u drugoj polovici 15. stoljeća. Cijena neuspjeha u sukobima često je bila smrt pa stoga i ne čudi činjenica da je bilo malo onih koji

³¹ A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 197.

³² A. L. Morton, *Istorija Engleske*, str. 97.

³³ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 415.

³⁴ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 99.

³⁵ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 532.

tijekom rata barem jednom nisu promijenili stranu. Ratovi ruža bili su ratovi uništavanja budućih da je nakon svake bitke uslijedilo ubijanje pobijeđenih i konfiskacija imovine u korist krune. Zbog toga su imali teške posljedice za sudionike, iako cjelokupnoj zemlji nisu mnogo naštetili.³⁶

Bolesnog kralja Henrika VI., posljednjega Lancastera, ludilo je napadalo na mahove, a budućih da je doživio krizu krajem 1455. godine, vlast je dospjela u ruke Rikarda od Yorka koji je otada uz sebe imao i Rikarda od Warwicka, koji je bio pravi vođa protulancasterske politike i jedan od najomiljenijih zastupnika u Donjem domu. Krajem 1459. godine yorksisti su odlučili ukloniti kralja, ali kraljevska ih je vojska porazila i natjerala na bijeg, a uz to su bili optuženi i za izdaju.³⁷ Rikard od Yorka tada je utočište potražio u Irskoj, a tamošnji je Parlament nastojao ozakoniti njegov položaj glavnoga guvernera zemlje i zaštititi ga od optužbe za izdaju koju je podigao engleski Parlament. Dakle Engleska i Irska našle su se na suprotstavljenim stranama budućih da su Englezi podržavali slaboga kralja Henrika VI., a Irci vojvodu Rikarda od Yorka.³⁸

Sukobi iz 50-ih godina postali su ozbiljniji 1460. godine kad je, nakon pobjede yorksista nad kraljevskim trupama u bitci kod Northamptona, Rikard od Yorka položio pravo na prijestolje. Krenuvši iz Calaisa i Irske Rikard od Yorka i Rikard od Warwicka iskrcali su se u Engleskoj i porazili lancasterske snage. Kraljica Margareta i princ Edvard uspjeli su pobjeći, a kralj Henrik VI. uskoro je uhićen i zarobljen u Londonskoj tvrđavi.³⁹ Kroničari obitelji York tvrdili su da su s kraljem čovječno postupali, dok zapisi kroničara obitelji Lancaster navode da je kralj u Tvrđavi bio zapušten u nečistoći te da su ga tukli. Zapravo on nije bio pravi čovjek za ta teška vremena budućih da je više bio svetac nego kralj, bio je slabić koji je u svim velikim ratovima tijekom svoje vladavine bio samo promatrač. Dok su se umjesto njega borili Warwick ili Somerset, Henrik VI. radije je prisustvovao kakvoj crkvenoj svečanosti, misi ili proučavao povijest i teologiju.⁴⁰

6. Uspon i vladavina Edvarda IV. Yorka (1461.-1483.)

Bez obzira na poraz u bitci kod Northamptona, Henriku VI. ostavljeno je kraljevstvo, ali nasljedstvo je pripalo Rikardu od Yorka. Međutim, ubrzo je došlo do nagloga preokreta. Kraljica Margareta Anžuvinska pronašla je utočište u Škotskoj i odatle porazila protivnike kod Wakefielda. U toj bitci ubijen je Rikard od Yorka, a njegova je odrubljena glava postavljena na zidine Yorka i podrugljivo okrunjena papirnatom krunom.⁴¹ Iako su i glavni vođe yorksista smaknuti, jezgra

³⁶ A. Briggs, *Socijalna povijest Engleske*, str. 95.

³⁷ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 532.

³⁸ F. X. Martin, T. W. Moody, *Povijest Irske*, str. 129.

³⁹ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 100.

⁴⁰ A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 198.-200.

⁴¹ F. X. Martin, T. W. Moody, *Povijest Irske*, str. 130.

njihovih snaga još uvijek nije bila slomljena. Rikard od Warwicka (koji je nakon Rikardove smrti preuzeo vodstvo yorksista) i najstariji sin Rikarda od Yorka – Edvard, grof od Marcha, preduhitrili su Margaretu, stigli u London prije pobjednika i organizirali obranu grada koja se trebala boriti protiv kraljičinih plaćeničkih snaga koje su se približavale usput pljačkajući. Nedugo zatim Edvard od Marcha je, shvativši da se neće moći dogovoriti s Margaretom, položio pravo na krunu, a Rikard od Warwicka 1461. godine zauzeo je London i proglasio Edvarda kraljem.⁴²

Nakon pobjede kod Wakefielda, Margareta je sa svojom vojskom Sjevernjaka porazila i Rikarda od Warwicka kod St. Albansa 1461. godine i oslobodila muža Henrika VI. No London joj se nije pokorio pa se morala povući na sjever budući da je Edvard od Marcha krenuo presresti neprijateljske snage i počeo sve jače prodirati.⁴³ Lancasterci i yorksisti sukobili su se 1461. godine u bitci kod Towtona, u Yorkshireu, koja je imala dotad najviše sudionika na engleskome tlu. Budući da su lancasterci teško poraženi kod Mortimer's Crossa, zavladao je Rikardov sin Edvard kao Edvard IV., čime je izbjegnuta i mogućnost sukoba Engleske i Irske. Osim toga, krajem godine Parlament je trojicu vladara iz dinastije Lancaster proglasio uzurpatorima.⁴⁴

Engleska je nakon toga ostala u rukama yorksista i njihovog najistaknutijeg člana Rikarda od Warwicka. Iako su se pristaše yorksista zadovoljili mnoštvom titula i privilegija, kralj Edvard IV. 1464. godine oženio se Elizabetom Grey, udovicom čiji je muž u bitci bio na strani kuće Lancaster, i oko nje stvorio grupu moćnika koji su bili protiv staroga plemstva koje je podržavalo yorksiste. Dakle počeo je graditi vlastitu stranku kako bi se oslobodio vezanosti za Rikarda od Warwicka jer nije želio imati premoćne podanike.⁴⁵ Njegova je vladavina veoma zanimljiva jer je u mnogim pogledima najavila politiku kakvu će kasnije provoditi Tudori. Bila je mirna sve dok se 1469. godine nije sukobio s Rikardom od Warwicka zbog nesuglasica u vezi sa svojom sve većom samostalnošću, ali i u pitanjima vanjske politike te zbog favoriziranja rođaka kraljeve žene, obitelji Woodwille i Grey.⁴⁶ Dok je Rikard od Warwicka pregovarao s francuskim kraljem Lujem XI. o sklapanju saveza kako bi vratili Lancastere na vlast, Edvard IV. pokušavao je dogovoriti brak svoje sestre Margarete s Karlom Smjelim, vojvodom Burgundije i neprijateljem kralja Luja XI. Tako je nastao politički razdor koji je potaknuo i obiteljske sukobe, a sve se još više zakompliciralo kad se kraljev brat George, vojvoda od Clarencea, oženio Warwickowom kćeri Isabel Neville. Rikard od

⁴² I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 416.

⁴³ J. Black, *Povijest britanskih otoka*, str. 100.

⁴⁴ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 533.

⁴⁵ Isto, str. 534.

⁴⁶ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 100.

Warwicka, koji je kralja Edvarda IV. i postavio na prijestolje, sada ga je nastojao ukloniti i na kraljevsko mjesto postaviti zeta Georgea.⁴⁷

Rikard od Warwicka porazio je kralja Edvarda IV. kod Edgecotea 1469. godine i došao na vlast koju već sljedeće godine gubi i zajedno sa zetom Georgeom od Clarencea bježi u Francusku. Međutim, tamo se povezao s još jednom izbjeglicom – Margaretom Anžuvinskom, te su zajedno odlučili vratiti Henrika VI. na englesko prijestolje. Pored toga, maloljetnom princu Edvardu od Walesa, sinu Henrika VI. i Margarete Anžuvinske, nametnut je brak s Warwickovom kćeri Anne Neville.⁴⁸ Uz pomoć Luja XI. Rikard od Warwicka i George od Clarencea 1470. godine krenuli su u napad kako bi Edvarda IV. skinuli s prijestolja i prekinuli opasno anglo-burgundsko savezništvo. Nadmudreni Edvard IV. pobjegao je u Burgundiju, a na prijestolje je kratkotrajno vraćen Henrik VI., iako je bilo jasno da je pravi vladar bio Rikard od Warwicka. Već sljedeće godine kralj Edvard IV. uz pomoć Karla Smjelog, kojem je anglo-burgundsko savezništvo bilo važno u borbi protiv Luja XI., napao je i porazio Margaretu Anžuvinsku te zarobio njezinog sina Edvarda, koji je kasnije pogubljen u bitci kod Tewkesburyja, i ubio Rikarda od Warwicka u bitci kod Barneta blizu Londona.⁴⁹

Prisjetimo se, nakon bitke kod Wakefielda 1460. godine odrubljena glava Rikarda od Yorka javno je izložena na vratima Yorka, a yorksisti su Edvarda, princa od Walesa i jedino dijete kralja Henrika VI., ubili u bitci kod Tewkesburyja 1471. godine. Dakle važno je naglasiti da je neuspjeh početne 1455. godine mogao dovesti i do gubitka moći, imovine, utjecaja i povlastica i tijekom cijeloga rata postojalo je snažno uvjerenje o važnosti pobjede i osvajanja vlasti. To je utjecalo na one koji su polagali pravo na krunu, kao i na utjecajne plemiće poput Rikarda od Warwicka, iako je bilo i onih koji uopće nisu sudjelovali u ratovima.⁵⁰ Osim toga, na snazi je, umjesto uobičajene optužbe zbog zloupotrebe službe, bio *Zakon o gubitku građanskih prava zbog zločina* prema kojem je skupina koja je nadzirala Parlament mogla svoje protivnike osuditi zakonskim ukazom bez sudskoga postupka. Na taj je način svaki poraz u borbi značio uništenje gubitnika.⁵¹ Položaj kralja Edvarda IV. dodatno je učvršćen nakon ubojstva Henrika VI. tijekom zatočeništva u Londonskoj tvrđavi 1471. godine, iako je službeno proglašena njegova prirodna smrt. Uslijedilo je razdoblje u kojem je Engleska bila mnogo stabilnija nego pod Henrikom VI. Međutim, kralj Edvard IV. neprestano se morao suočavati s problemima koje su prouzrokovali kako pristaše kuće Lancaster, tako i kraljevske kuće York. George od Clarencea 1471. godine

⁴⁷ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 534.

⁴⁸ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 101.

⁴⁹ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 535.

⁵⁰ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 99.

⁵¹ A. L. Morton, *Istorija Engleske*, str. 92.

prevario je Rikarda od Warwicka, ali bez obzira na to ubijen je u Londonskoj tvrđavi 1478. godine zbog zavjere protiv brata Edvarda (prema suvremenicima, utopljen je u bačvi malvazije).⁵²

Budući da je bitkom kod Tewkesburyja desetkovano englesko visoko plemstvo, a najutjecajniji su plemići poginuli u bitkama, smaknuti ili utamničeni, kralj Edvard IV. nije više imao problema s nijednom plemićkom frakcijom koja bi ga mogla ucjenjivati. S obzirom na to da je pravo na prijestolje ostvario osvajanjem, a ne toliko odlukom Parlamenta, nije mogao prisiliti kuću Lancaster da tijekom njegove vladavine poštuje Parlament pa je zaista rijetko sazivao domove i počeo se sve manje oslanjati na poreze odobrene od Donjeg doma koji je u to vrijeme prestao predstavljati većinu općina u Engleskoj.⁵³ Kralja je svaka plemićka skupina bila spremna podržati samo ako bi kasnije dobila povlastice, a zatim bi ga držala u šaci ograničavajući mu resurse. Edvard IV. pokušao je riješiti taj problem i podići vrijednost državnih resursa tako što je zapljenjivao dobra protivnika i dijelio ih pristašama, uzimao novčane dobrovoljne darove od svojih podanika i povezivao se s malim plemićima sa sela (*gentry*) i velikim industrijskim i trgovačkim silama. Osim toga, 1475. godine potpisao je Traktat iz Picquignya, bez znanja Karla Smjelog, i na taj način privremeno uredio odnose s Francuskom, a kralj Luj XI. morao je za to savezništvo plaćati godišnji danak koji je predstavljao još jedan od izvora prihoda.⁵⁴

7. Kralj Rikard III. York (1483.-1485.)

Kralj Edvard IV. umro je prerano, u četrdesetoj godini života (1483.), a njegov sin Edvard V. nije se još mogao potvrditi na prijestolju. Važno je napomenuti da je kralj Edvard IV. zaista ojačao dinastiju York i ako je bilo urota, one su uglavnom dolazile iz same obitelji. Upravo se to dogodilo nekoliko mjeseci nakon kraljeve smrti kad je Rikard, vojvoda od Glouceстера i kraljev brat, dao svoje nećake (Edvarda i Rikarda) proglasiti nezakonitima kako bi se domogao prijestolja i poslao ih u Londonsku tvrđavu gdje su kasnije vjerojatno ubijeni. Naime on se udaljio od brata Edvarda prvenstveno zbog njegovog braka s udovicom velikaša iz kuće Lancaster, a neumjereni zahtjevi kraljičine rodbine, neomiljene u narodu, neposredno nakon udaje stvorili su jaku oporbu čiji je vođa bio Rikard od Glouceстера.⁵⁵ Osim toga, Rikard od Glouceстера oženio se kćeri pokojnoga Rikarda od Warwicka, Anne Neville, koju je bio spreman iskoristiti kako bi došao na vlast, kao i ostale pristaše kuće Lancaster koje je vodio vojvoda od Buckinghama. Nakon što se proglasio „zaštitnikom kraljevstva“, Rikard od Glouceстера postao je zaštitnik bratovih

⁵² J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 101.

⁵³ G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 282.

⁵⁴ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 535.-536.

⁵⁵ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 416.

malodobnih sinova te se ubrzo daje proglasiti kraljem Rikardom III. službeno zbacivši s prijestolja trinaestogodišnjeg Edvarda V.⁵⁶

Kao vođa bio je veoma sposoban, ali uglavnom nije imao povjerenje naroda zbog ubojstva svojih nećaka. „Englezi još nisu bili potpuno pokvareni ratovima i umorstvima svoje vladajuće klase, a nagla promjena osjećaja prema Rikardu značila je početak bolje budućnosti.“⁵⁷ Preuzimanjem krune podijelio je yorksiste pa je imao vrlo malo pristaša kojima je stvarno mogao vjerovati. Obitelj Woodwille neuspješno se pobunila 1483. godine, kao i Henrik, vojvoda od Buckinghama, koji je odigrao ključnu ulogu prilikom Rikardova preuzimanja prijestolja. Henrik od Buckinghama namjeravao je zauzeti ulogu koju je imao Rikard od Warwicka, no to je bilo teško ostvarivo pa se morao povezati s yorksistima koji su se protivili kralju te s posljednjim predstavnikom Lancastera – Henrikom Tudorom, grofom od Richmonda i unukom Katarine Valois, udovice kralja Henrika V. koja se preudala za Owena Tudora.⁵⁸

8. Ujedinjenje dinastija i kraj Ratova ruža

Tudorov otac Edmund, pripadnik obitelji Tudor iz Penmynydda, vodeće velške obitelji službenika, oženio se Margaret Beaufort, nasljednicom bočne lancasterske linije. Glavna linija dinastije Lancaster prekinuta je smrću Henrika VI. i njegova sina princa Edvarda od Walesa, stoga je Henrik Tudor ostao posljednja lancasterska nada u borbi protiv dinastije York, budući da je i Henrik od Buckinghama poražen i pogubljen.⁵⁹ Kao što su običavali vođe oporbe, i Henrik Tudor utočište je potražio u inozemstvu, u Bretanji, a zatim u Francuskoj. Sa svojom slabom i nepouzdanom četom izbjeglih Engleza i Bretanjaca iskrcao se na obali rodnoga Walesa kod Milford Havena i uskoro okupio malu vojsku pristaša.⁶⁰ Godine 1485. krenuo je u napad uz pomoć francuskih snaga iako nije imao preveliku potporu naroda, što ne čudi ako se uzme u obzir da je zemlja već bila iscrpljena od građanskoga rata. Da je Rikard III. tada pobijedio, možda bi uspio učvrstiti vlastiti položaj, budući da se ne bi morao suočiti s nijednim snažnijim lancasterskim protivnikom. Međutim, izdaje kralja omogućile su njegov poraz pa i smrt u bitci kod Boswortha. Kralj Rikard III. nije imao djece, prinčevi (nećaci) su ranije pogubljeni u Londonskoj tvrđavi, a George od Clarencea također je ubijen – sve je to oslabilo yorksiste, a Henriku Tudoru pomoglo u osnivanju nove kraljevske dinastije.⁶¹

⁵⁶ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 537.

⁵⁷ G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 284.

⁵⁸ Skupina autora, *Povijest 7: Rani srednji vijek*, str. 537.-538.

⁵⁹ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 102.

⁶⁰ G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 284.

⁶¹ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 417.

„Vojnicima, koji su one večeri iza bitke vidjeli kako Lord Stanley stavlja krunu na glavu svoga zeta Henrika Tudora, sigurno se ta gesta učinila samo kao jedna od čudnih epizoda u beskrajno dugom ratu. Oni nisu bili svjesni da prisustvuju činu koji je obilježio smrt jednog društvenog uređenja.“⁶² Na bojnopolju gdje je poginuo Rikard III. proglašen je kraljem Henrikom VII., a 1486. godine oženio se Elizabetom od Yorka, kćeri Edvarda IV., i tako ujedinio dvije zaraćene strane, a proces ujedinjenja simbolizirala je zamjena lancasterske i yorksističke ruže tudorskom, crveno-bijelom. Pravo Tudora na prijestolje zapravo je počivalo na volji naroda i zaposjedanju. Oženivši se nasljednicom dinastije York, Henrik VII. nastojao je ojačati svoje pravo na prijestolje, no zapravo je značajnija bila simbolika pomirenja ujedinjenjem dviju ruža, nego osiguravanje neospornoga prava na nasljedstvo. Evo kako je opisan taj proces: „Tako ćemo sjediniti Crvenu i Bijelu Ružu. Neka se nebo, koje je tako dugo promatralo njihovu mržnju, nasmiješi njihovoj sretnoj vezi. Engleska je dosta dugo bila luda da samu sebe osakaćuje. Neka danas Richmond i Elizabeta, kao sretni i zakoniti potomci dviju kraljevskih kuća, sjedine svoju sudbinu blagoslovljenim pristankom Boga.“⁶³

Međutim, pobjedom kod Boswortha nisu završili Ratovi ruža. Dolaskom Henrika VII. na vlast Irska se opet umiješala u zavjere na strani dinastije York. Lambert Simnel bio je pretendent iz dinastije York koji je 1487. godine tvrdio da je Clarenceov sin Edvard, grof od Warwicka koji se tada nalazio u Londonskoj tvrđavi, te je u Irskoj okrunjen kao Edvard VI. od Engleske.⁶⁴ Osim njega, još jedan pretendent bio je Perkin Warbeck koji je 1491. godine tvrdio da je mlađi sin Edvarda IV., princ Rikard od Shrewsburyja koji je preminuo u tvrđavi. Simnela i Warbecka podupirali su domaći i strani protivnici Henrika Tudora koji se morao boriti za prijestolje. U posljednjoj bitci Ratova ruža, kod Stokea 1487. godine, poražena je Simnelova vojska, a Warbeck je 1499. godine uhićen i nedugo zatim obješen. Iako su se yorksističke zavjere nastavile preko obitelji De la Pole, situacija je ostala mnogo stabilnija nego ranije.⁶⁵

9. Kralj Henrik VII. Tudor (1485.-1509.)

Glavni cilj kralja Henrika VII. bio je izbjegavanje odlazaka iz zemlje. On je vješto vladao u domovini i inozemstvu te poboljšao učinkovitost postojećeg vladinog aparata. Što se tiče same Irske, više nije mogao dozvoliti da mu predstavlja opasnost pa je 1494. godine tamo poslao sira Edvarda Poyninga, vojnika, administratora i plemića, kako bi zemlju prisilio na poslušnost i

⁶² A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 213.

⁶³ Isto, str. 212.

⁶⁴ F. X. Martin, T. W. Moody, *Povijest Irske*, str. 133.

⁶⁵ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 102.

spriječio mogućnost da ona ponovno postane uporište yorksističkih zavjera.⁶⁶ Tijekom njegove vladavine financijsko stanje vlade znatno se popravilo pa je za sobom ostavio umjereno bogatstvo i poboljšanu situaciju u javnom redu i zakonu, a ni zemlju nije previše uvlačio u sukobe u inozemstvu. Izbio je samo kratki rat s Francuskom koji je završen 1492. godine, nakon kojeg je kralj vodio pregovore što je Engleskoj omogućilo da postane važan čimbenik u europskoj diplomaciji.⁶⁷

Kralj je bio veoma aktivan te osobno nadzirao administraciju i jačao monarhijsku kontrolu nad plemstvom, ograničivši prije svega utjecaj plemićkih privatnih oružanih snaga. U njegovo su vrijeme ponovno potvrđena feudalna prava Krune i njezina sudbena vlast te uloga u lokalnoj upravi. Henrik VII. vladao je vrlo energično – posjedi pobunjenika bili su konfiscirani, ucjenama je uspio održavati situaciju pod kontrolom, a kraljevske ovlasti nisu se smanjivale. Dolaskom Tudora na vlast u Engleskoj je završilo nemirno razdoblje obilježeno bezvlašćem i unutarnjim sukobima te su udareni temelji za napredak zemlje u 16. stoljeću.⁶⁸

10. Socijalno stanje tijekom Ratova ruža

Prije svega, valja napomenuti da Ratovi ruža nisu izravno utjecali na široke slojeve stanovništva budući da gradovi nisu pljačkani, crkve nisu razrušene te nije proliveno mnogo krvi. Odaziv na stranama lancasteraca ili yorksista u bitkama nije bio prevelik jer su lokalne feudalne obitelji u sukobe uvlačile uglavnom svoje podložnike i rođake. Naime tijekom Ratova ruža feudaltci su uz sebe vezali plemiće doživotnom službom i tako stjecali njihovu potporu. Pored toga, svaki je plemić imao svoje vitezove, pravnike i svećenike koji su bili ovisni o sudbini gospodara pa je zbog toga bilo često mijenjanje strana u ratu.⁶⁹ Takav se feudalizam nazivao „nezakonitim“ i dosta se razlikovao od tradicionalnoga oblika. U ovome slučaju pratitelj gospodara nije bio odani vazal koji je imao obveze prema njemu, već ga je smatrao zaštitnikom koji ga je zauzvrat uzdržavao. Takav je sustav funkcionirao na temelju plaćanja službe, no plaćenici su često bili sredstvo iskazivanja kraljevske moći, čak do te mjere da su se velikaši međusobno nadmetali pratnjom. No u sustavu je vladala nestabilnost budući da su pratitelji mogli napustiti gospodara koji je počeo gubiti i prijeći k drugome, dok je kralj mogao upravljati situacijom okrećući jedne protiv drugih, a sve to bilo je odraz jednoga vrlo nemirnog društva.⁷⁰

⁶⁶ F. X. Martin, T. W. Moody, *Povijest Irske*, str. 133.

⁶⁷ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 103.

⁶⁸ Isto, str. 103.-104.

⁶⁹ G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 281.

⁷⁰ A. Briggs, *Socijalna povijest Engleske*, str. 94.-95.

Svećenstvo u 15. stoljeću nije bilo toliko pod pritiskom kao u prethodnom, a životni je standard redovnika rastao, iako im se broj smanjivao. Treba napomenuti da su cehovi i privatnici često poticali izgradnju kapelica te plaćali mise za svoju dušu, a često su takvim zadužbinama pridruživali i škole. S druge strane, postojale su i škole koje su se osnivale na nezavisnim temeljima i bile u nadležnosti svjetovnih upravitelja pa se može reći da je tijekom vladavine dinastija Lancaster i York čitanje i pisanje gotovo izuzeto iz ruku svećenika. Osim toga, u Engleskoj je u vrijeme Edvarda IV. otvorena prva tiskara, a za to je bio zaslužan izdavač Caxton. Izum tiskanja knjiga učinio je teologiju mnogo dostupnijom širokim slojevima stanovništva i zapravo utro put vjerskim ratovima.⁷¹ Zapravo su mnogi ljudi bili udaljeni od sukoba i živjeli prilično mirno i ugodno, čak i kad su Ratovi ruža bili na vrhuncu. Običan je narod prema sukobima bio ravnodušan, a gradovi i sela pregovorima su nastojali iznuditi neutralnost. Zauzvrat ih je vojska manje razarala imajući na umu da bi u bilo kojem trenutku mogla iskoristiti neutralne dijelove zemlje. Dakle neutralna je većina malo trpjela, a trgovina se odvijala uobičajeno, bez većih razbojstava i gusarskih ometanja.⁷² Bez obzira na to što su u prethodnom stoljeću središnje vlasti bile slabe, podržavale su rast i razvoj manufakture i brodarstva pa je već početkom 16. stoljeća Engleska imala značajnu tekstilnu proizvodnju i trgovačku mornaricu te je mogla krenuti putem snažnoga razvoja i uključiti se u svjetsku trgovinu.⁷³

Što se tiče gospodarstva, u Engleskoj je dulje vrijeme prevladavala ekonomsko-socijalna kriza na koju se nadovezala i politička. Ekonomsko-socijalna kriza postupno je omogućila poljoprivrednu restrukturaciju i promjenu društvenih odnosa u selima. Prije svega se to odnosilo na smanjivanje površina za uzgoj žitarica, a povećanje površina potrebnih za uzgoj stoke, a zatim i na promjenu režima obrade zemlje, dakle prijelaz iz sustava tlake na sustav najamnog i plaćenog rada. Zbog duljine najma i visoke cijene radne snage počele su se smanjivati ovlasti feudalaca, uslijed čega se počeo pojavljivati sloj bogatih seljaka, tzv. poljoprivrednog proletarijata.⁷⁴ Dakle i radnici nadničari bili su u boljem položaju nego prije. Stanovništvo se još uvijek nije oporavilo od demografskog pada iz 14. stoljeća pa su nadnice radnika na farmama i obrtnika u gradovima rasle brže od cijena robe. Mesa i peradi bilo je dovoljno, a cijene žitarica bile su niske sve do krize 80-ih godina, nakon čega su počele rasti. Došlo je do poboljšanja materijalnih uvjeta života, a prema opisu sira Johna Fortescuea engleski je narod bio „najbolje hranjen i najbolje odjeven od svih kršćanskih ili poganskih naroda“.⁷⁵ Takav je napredak dosta štetio zemljoposjednicima čiji su se

⁷¹ A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 209.

⁷² G. M. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 281.

⁷³ I. Godstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 417.

⁷⁴ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 531.

⁷⁵ A. Briggs, *Socijalna povijest Engleske*, str. 96.

posjedi razlikovali po stupnju napretka. Najспособniji od njih nadzirali su svoje posjede, a najveći su uglavnom bili iznajmljeni zakupcima, dok su drugi zemljoposjednici gubili dio prihoda, osobito u žitnim područjima Midlandsa, pa su mnoga sela napuštena. Za sposobne zemljoposjednike profitabilan je bio uzgoj ovaca koji je zahtijevao manje napora i troškova od uzgoja pšenice. Tijekom 15. stoljeća pao je izvoz sirove vune, no zato se jako povećao izvoz odjeće koji je donosio veću zaradu, ali i zaposlenost.⁷⁶

Što se tiče gradova, vrlo je malom broju narasla važnost, npr. u Norwichu je narastao broj stanovnika i standard, a neki stari gradovi čak su i propadali, npr. Lincoln i Winchester. Povjesničari su pisali o „krizi gradova“ koja je pogodila gradove poput Yorka, Canterburyja i Coventryja budući da neki od najrazvijenijih, koji su bili i središta trgovine vunom, uopće nisu imali gradski ustroj. Dvorci su sve manje služili za obranu, a više za prestiž, dok su se na selima počela razvijati napredna seoska gospodarstva. Lučki su gradovi dobili nova pristaništa, a neki, poput Southamptona, i nove cehovske domove, dok su u nekim starijim gradovima, npr. u Yorku, popločene ulice i izgrađene nove kuće. Posebno se isticao grad London te nekolicina luka, primjerice Bristol, koje su neprestano napredovale.⁷⁷

11. Nova monarhija?

Engleska yorksista i Henrika VII. Tudora često je smatrana jednom od „novih monarhija“ poput Francuske Luja XI. (1461.-1483.) ili Aragona Ferdinanda (1479.-1516.). Slično je bilo i u Škotskoj gdje je Jakov IV. (1488.-1513.) osnažio kraljevsku moć i ugled. No dosta je nejasno je li engleska monarhija bila doista nova i temeljena na planskom organiziranju snažnije kraljevske vlasti, stvaranju centraliziranijeg upravnog sustva i ograničavanju moći plemića ili se samo radilo o obnovi kraljevske vlasti nakon razdoblja slabosti. Treba napomenuti da su i Škotska, Francuska, Aragon i Kastilja u razdoblju Ratova ruža proživljavale građanske sukobe. Svakako je proces kojim su lokalni, gorofovijski i krunski službenici stjecali vlast, a koji je vodio do još veće društvene kontrole, bio dugotrajan.⁷⁸ Nakon Ratova ruža koji su oslabili plemstvo, njegov utjecaj nije mogao naslijediti Parlament koji je tijekom nemira također izgubio moć. Donji dom mogao je biti slobodno izabran samo u slučaju da kralj štiti izbornike od utjecaja lokalnih feudalnih gospodara. Dakle jedino je kralj mogao povezati feudalnu vladavinu s parlamentarnom. Budući da su plemstvo i Parlament bili oslabljeni, monarhija se nametnula kao jedina stvarna snaga.⁷⁹ Bez

⁷⁶ Isto, str. 97.

⁷⁷ Isto, str. 97.-98.

⁷⁸ J. Black, *Povijest Britanskih otoka*, str. 104.

⁷⁹ A. Maurois, *Povijest engleske politike*, str. 215.

obzira na sve, novi vladari u Engleskoj ipak su trebali plemstvo i Parlament. Henrik Tudor i njegovi potomci sačuvali su stare institucije poput Kraljevog vijeća, Parlamenta, Common lawa, mirovne suce i porotnike, ali tako da više nisu bili brana državnoj djelotvornosti, nego sredstvo kraljevske vlasti. Prema svemu dosad navedenom, može se reći da su promjene u sustavu u drugoj polovici 15. stoljeća bile vrlo važne, ali nikako se ne smiju preuveličavati.⁸⁰

⁸⁰ A. G. Trevelyan, *Povijest Engleske*, str. 295.

12. Zaključak

Na kraju svega iznesenog, treba ponoviti da naziv Ratovi ruža podrazumijeva građanski rat koji se u Engleskoj vodio između dinastija Lancaster i York više od 30 godina, a službeno od 1455. do 1487. godine. Pitanje nasljednika engleskog prijestolja, oko kojeg su se pripadnici kraljevskih kuća sporili, ostalo je otvoreno još 1377. godine nakon smrti kralja Edvarda III. Međutim, sukobi su otvoreno izbili poslije završetka Stogodišnjeg rata 1453. godine, nakon konačnog gubitka francuskoga prijestolja. Tada se Rikard od Yorka odlučio obračunati s duševno bolesnim i nesposobnim kraljem Henrikom VI. Lancasterom i njegovom ženom Margaretom Anžuvinskom, koje je uspio poraziti u prvoj bitci Ratova ruža kod St. Albansa 1455. godine. Postupno yorksističko zadavanje udaraca Lancasterima kulminiralo je 1461. godine kada je Rikardov sin Edvard IV. preuzeo vlast i porazio protivnike, kako iz kuće Lancaster, tako i iz vlastite kuće York. Tijekom njegove vladavine Lancasteri su nakratko uspjeli preuzeti vlast 1470.-1471. godine kad se na prijestolje vraća Henrik VI. No kasnije Edvard IV. učvršćuje svoj položaj te nastoji uspostaviti red u zemlji izmorenoj ratom. Nakon njega, prijestolje je kratkotrajno zauzeo brat Rikard III., neomiljen u narodu zbog pogubljenja vlastitih nećaka koji su imali veća prava na prijestolje. Do konačnog obrata situacije dolazi 1485. godine kada je Henrik VII. Tudor, pripadnik dinastije Lancaster, u bitci kod Boswortha pogubio Rikarda III. te sljedeće godine ujedinio dvije kraljevske kuće u novu dinastiju Tudor oženivši se Elizabetom od Yorka. Okončanje rata uslijedilo je nekoliko godina kasnije kada su slomljeni i posljednji ozbiljniji pretendenti na toliko priželjkivano englesko prijestolje.

Naposljetku, može se zaključiti da su Ratovi ruža uvelike obilježili povijest Engleske u 15. stoljeću, iako nisu mnogo utjecali na široke slojeve stanovništva. Naime ratovi su najviše pogodili same sudionike, pripadnike kraljevskih kuća te njihove rođake i pristaše, koji su ginuli i gubili imovinu, dok su udaljeniji, neutralni slojevi stanovništva živjeli poprilično dobro. Štoviše, materijalni su se uvjeti života krajem srednjeg vijeka poboljšavali, a manufaktura i brodarstvo nadalje razvijali pa se Engleska početkom 16. stoljeća i dolaskom nove dinastije Tudor mogla okrenuti još snažnijem razvoju i, barem neko vrijeme, mirnijem životu. Treba se osvrnuti i na porast kraljevske autonomije tijekom Ratova ruža te uzeti u obzir da je takvo stanje više bilo rezultat obnove kraljevske moći nakon dugotrajnog razdoblja slabosti i ratnih razaranja, a ne toliko planiranog povećanja ovlasti vladara i smanjenja utjecaja plemstva i Parlamenta.

13. Literatura

1. Black, Jeremy, *Povijest Britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004.
2. Biggs, Asa, *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003.
3. Goldstein, Ivo, Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb, 2006.
4. Martin, Francis Xavier, Moody, Theodore William, *Povijest Irske*, Grapa, Zagreb, 2003.
5. Maurois, Andre, *Povijest engleske politike*, Politička biblioteka, Zagreb, 1940.
6. Morton, Arthur Leslie, *Istorija Engleske*, „Veselin Masleša“, Sarajevo, 1955.
7. Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Europapress holding, Zagreb, 2007., [ur. Zrinka Blažević i Borislav Grgin]
8. Trevelyan, George Macaulay, *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956.